

Motion till riksdagen

1987/88:A405

av Anna Wohlin-Andersson m. fl.
om en samordnad skärgårdspolitik

I flera år har undertecknade motionärer framhållit vikten av att Sverige får en samordnad skärgårdspolitik. Tyvärr har vi ännu ej fått riksdagens majoritet med oss. Eftersom vi anser att frågan är oerhört viktig och brådskande återkommer vi även i år.

Vårt land har 270 mil kuster samt stora skärgårdar och otaliga öar. Det borde vara ett riksintresse att hålla dessa delar av vårt land starka och levande. I stället förs år efter år en politik som är så ologisk och dåligt samordnad att stora delar av vår skärgård riskerar att avfolkas.

Samtidigt som alla politiska instanser på såväl kommun-, läns- som riksnivå talar lyriskt om vikten av en levande skärgård, fattar samma politiska instanser, eller under dem lydande verkställare, beslut som försvårar, ja ofta gör det omöjligt för skärgårdsborna att stanna kvar. De besparingskrav som åläggs synes till 90 % gå ut över ö- och kustbelägna verksamheter.

De viktigaste näringarna ute i skärgården är naturligtvis fiske och jordbruk. Därtill kommer småindustri, turistnäring, skogsbruk och vattenbruk. Beslutet om fritt handelskapsfiske längs ost- och sydkusten, det fortfarande gällande beslutet att inte permanenta det för öborna så viktiga transportstödet och en fastighetstaxering som grundats på fastigheternas vackra läge och utsikter och inte på avkastningsmöjligheterna och därför lett till orimligt höga taxeringsvärden, allt detta bidrar till att den regionalpolitiska satsning som många länsstyrelser gjort och gör i skärgården hotar att gå i kvav.

Skärgården avrustas

Den svenska skärgården är inte bara ett livsvillkor för en del av vår befolkning och underbara platser för trötta turister, den är också Sveriges yttersta utpost mot eventuella fiendeland. Det är skärgårdsbornas ögon och öron som skall hjälpa marinen att upptäcka och slå larm om någon kränker vårt svenska luftrum eller våra svenska farvatten. Med nuvarande politik blir denna form av civilförsvaret alltmer omöjlig att upprätthålla. Inte minst har detta visat sig senaste året.

Sjöfartsverket lade år 1960 fram ett program för en långt gående rationalisering av fyrväsendet, innefattande åtgärder för omläggning till

automatisk drift och övervakning och därmed sammanhängande avbemannning. 1960 fanns det sammanlagt 62 bemannade fyrplatser och dessutom 15 fyrskeppsstationer runt landets kuster. I dag är fyrautomatiseringen helt genomförd. På sikt räknar sjöfartsverket med att datorn i centralmonitorn blir så avancerad att den själv klarar av alla tekniska rutiner. Men en centraldator kan aldrig ersätta alla de bortrationaliserade levande människor som med vakande ögon och stor lokalkännedom skötte en mängd uppdrag vid sidan om själva fyrvaktarjobbet.

1935 fanns det 95 lotsplatser. 1982 fanns 30 kvar. I år lägger sjöfartsverket fram förslag om att ersätta 30 lotsplatser, 4 lotsdistrikt och 7 inspektionsområden med 12 sjötrafikområden och 3 inspektionsområden. Det skulle alltså bli 15 organisationsenheter i stället för som nu 41. Ett betydande antal arbetstillfällen och därmed åretruntboende har försvunnit och kommer att försvinna.

När tullverket ålagts att spara har det år efter år tittat på de små, utspridda verksamheterna i stället för att se efter vad det går att spara i de större orterna. Vägverket brister många gånger när det gäller att se till att det finns en god allmän väg fram till viktiga stödjepunkter vid kusten. Den sista biten kan utgöras av en dålig sekundär väg eller en enskild väg med påföljd att det blir svårare för bofasta, turister, militärer och tillsynsmyndigheter att snabbt komma ut till hamnar, båtar och försvarsanordningar. Naturvårdsområden bildas men pengar att underhålla dem finns inte.

Andra myndigheter som är inblandade i skärgårdens infrastruktur är domänverket, fortifikationsförvaltningen, byggnadsstyrelsen och frivilliga räddningsorganisationer. De åtgärder som vidtagits har förmodligen ansetts riktiga ur respektive verks synpunkt men de sammanlagda effekterna blir förödande. Arbetstillfällen försvinner, hus och öar ställs öde (huvuddelen av året), vårt svenska försvar mister en mängd frivilliga och kunniga stödjepunkter och främmande utbåtar kan manövrera långt in i våra skärgårdar.

Försvarsaspekter kan också läggas på skärgårdspolitik. Många av de krav som i dag i allt större utsträckning ställs på försvarsmakten i skärgårdsområdena har i hög grad sin grund i bristen på en samordnad skärgårdspolitik. Det svenska totalförsvarets resurser är i stor utsträckning vad det civila samhället kan erbjuda i form av personal, tjänster och varor. När det civila samhället genom åtgärder eller brist på åtgärder tvingar bofasta skärgårdsbor att "gå i land", då försvagas den svenska beredskapen. Försvaret av utarmade skärgårdar och tomma kuster kommer att bli dyrt för det svenska totalförsvaret när man i efterhand skall betala notan.

Länsstyrelsens roll

1982 fick vi en förordning om handläggning av vissa personalfrågor i statlig verksamhet utmed rikets kuster. Enligt denna förordning skall den myndighet som planerar inskränkning av personal som har direkt betydelse för tillsyn och övervakning av kusterna meddela berörd länsstyrelse. Om länsstyrelsen inte anser sig kunna godta förslaget skall den lämna ett yttrande med förslag om organisation, huvudmannaskap, finansiering och kostnadsfördelning vid fortsatt bemanning. Tanken är riktigt men tyvärr är förordning-

en otillräcklig. Länsstyrelsen har varken befogenheter eller pengar för att fullfölja sitt samordningsansvar. Länsstyrelserna måste ha medel så att de kan göra de undersökningar, ta de kontakter och föra de förhandlingar som behövs. Därefter måste regeringen eller någon annan central instans ta ansvar för att beslut kommer till stånd och att pengar ställs till förfogande för den part som får i uppdrag att sköta verksamheten.

Några exempel på utvecklingen i den svenska skärgården sedan 1982:

- Lotsarna på Hölick utanför Hälsingland är ersatta av en brädhög. Det är sådant som sjöfartsverket kallar bemanning.
- Kustposteringarna i Piteå, Marstrand och Arkösund har lagts ned.
- Kustbevakningen i Furusund har avbemannats.
- Sjöfartsverkets lotsstation i Furusund har ersatts med ett farledsövervakningssystem.
- Riksdagen har sagt ja till sjöfartsverkets önskan att lägga ned lotsstationen Svartklubben.
- Arbetsuppgifterna vid Hävringe lotsplats är inflyttade till Oxelösund.
- Idö lotsplats utanför Västervik har avbemannats nattetid.
- Fyrstationerna i Hanö och Utklippan på sydkusten har avbemannats.
- Tullverket har framfört propåer om att lägga ned sambandscentralen i Kungshamn.
- Lotsstationen på Vinga är avbemannad.
- Väderöarna är avbemannad.

SMHI har rationaliserat genom att dra in bemannade väderstationer. 1980 drog man in stationerna å Husarö och Rödkallen, 1981 Grundkallen, 1982 Sydostbrotten, 1983 Furuögrund och 1984 Smögen. I februari 1986 drogs Visingsö in.

SMHI vill nu lägga ned de bemannade synopstationerna på Singö i Roslagen, i Nordmaling, Smygehuk, Herrvik på Gotland, Lörudden i Medelpad och Haraholmen i Bottenviken.

Denna dystra lista visar med all tydlighet att den särskilda handläggningsordning vi nu har när det gäller statliga tjänster som berör förhållandena utefter våra kuster är helt otillräcklig. Något nytt måste till om vi skall rädda våra kuster från total avbemanning vad gäller samhälleliga tjänster.

Samordning krävs

För att stoppa den successiva avfolkningen av våra kuster och öar och för hela landets bästa behålla och utveckla en levande skärgård måste det till en riksomfattande samordning av samhällets olika insatser i dessa delar av vårt land. Denna samordning skall förhindra att de positiva satsningar många länsstyrelser gör i "sina" skärgårdar omintetgörs av andra samhälleliga beslut. Denna samordnande instans skall också förhindra att skärgården avfolkas genom att olika statliga verk var för sig vidtar åtgärder som för respektive verk kan förefalla rimliga men som sammantagna bidrar till kustbygdernas avfolkning. Vidare skall denna samordnande instans kunna "ta hand om" länsstyrelsernas samordningsförslag och ha makt och medel att genomföra dessa för det mesta mycket vettiga förslag.

Finland

Mot. 1987/88

A405

I Finland uppmärksammades de här problemen på ett tidigt stadium. 1962 skapades skärgårdsdelegationen som fortfarande är i full verksamhet. Denna lyder numera under inrikesministeriet. Vidare antog Finland 1984 en lag om främjande av skärgårdens utveckling. Genom insatser främst inom områdena transporter, skolor och stödområdesindelning har Finland genom sin skärgårdsdelegation och sin skärgårdslag lyckats vända den negativa befolkningsutvecklingen i skärgårdskommunerna. Sverige har här en hel del att lära. Vi bifogar den lag om främjande av skärgårdens utveckling som trädde i kraft den 1 januari 1984 i Finland.

FINLANDS FÖRFATTNINGSSAMLING

1981

Utgiven i Helsingfors den 6 juli 1981

Nr 494—506

INNEHÅLL

Nr		Sidor
494	Lag om främjande av skärgårdens utveckling	881
495	Lag om ändring av 11 § sjukförsäkringslagen	883
496	Lag angående ändring av 2 och 3 §§ lagen om statsunderstöd åt medborgar- och arbetar- institut	884
497	Lag angående ändring av 3 § lagen om allmänna finansieringsunderstöd åt kommunerna	885
498	Förordning angående ändring av 1 och 5 §§ förordningen om skärgårdsdelegationen	886
499	Lag om ändring av byggnadslagen	887
500	Förordning angående ändring av 2 § förordningen om allmänna finansieringsunderstöd åt kommunerna	890
501	Statsrådets beslut om ändring i kommunindelningen mellan Oravais, Lillkyro, Vörå och Yli- härmä kommuner	891
502	Statsrådets beslut om överföring av en lägenhet, en lägenhetsdel och områden från Lohtaja kommun till Kannus kommun	892
503	Ministeriets för inrikesärendena beslut om överföring av ett område från Virdois stad till Ruovesi kommun	893
504	Ministeriets för inrikesärendena beslut om ändring av kommunindelningen mellan Oulainen stad och Merijärvi kommun	894
505	Ministeriets för inrikesärendena beslut angående rättelse av statsrådets beslut om överföring av vissa lägenheter, lägenhetsdelar och områden från Nykarleby stad till Alahärmä kommun	895
506	Finansministeriets beslut angående ändring av 1 § finansministeriets beslut om redovisnings- vetken	896

Nr 494

Lag

om främjande av skärgårdens utveckling

Given i Nådendal den 26 juni 1981

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1 §

Allmänt stadgande

Skärgårdens utveckling främjas på sätt i denna lag stadgas.

2 §

Lagens syfte

Med åtgärder av stat och kommun bör man sträva efter att bevara den fasta bosättningen i skärgården genom att för befolkningen skapa tillräckliga möjligheter till utkomst, samfärdsel och basservice samt efter att skydda

skärgårdens landskapsbild och natur för miljöskador.

3 §

Begreppet skärgård

Till skärgård anses höra sådana öar i havsområdet och i insjöattendragen som saknar fast vägförbindelse.

Genom statsrådets beslut kan till skärgård även anses höra sådana öar som har fast vägförbindelse samt sådana områden på fastlandet till vilka den mest ändamålsenliga förbindelsen går sjöledes och vilka i övrigt i fråga

Regeringens proposition 23/81

Statsutsk. bet. 9/81

Svar utsk. bet. 15/81

om sina förhållanden kan jämföras med skärgård.

4 §

Stödjande av näringslivet

För främjande av skärgårdens näringsliv bör vid inriktning av stödåtgärder, som vidtages i enlighet med annan lagstiftning, skärgårdens särförhållanden anses såsom en omständighet som ökar behovet av stöd.

5 §

Trafik- och transportservice

Staten bör försöka sörja för att skärgårdens bofasta befolkning till sitt förfogande har en med hänsyn till boendeförhållandena, utkomst-betingelserna och skötseln av nödvändiga angelägenheter erforderlig trafik- och transportservice, som är så smidig som möjligt samt avgiftsfri eller prismässigt skälig.

Då till skärgårdens bofasta befolkning utgår ersättning av statsmedel för kostnader för ovan i 1 mom. nämnda resor, skall färd som sker sjöledes beaktas såsom merkostnad på sätt varom särskilt stadgas.

6 §

Basservice och specialservice

Utöver vad i 5 § är stadgat bör stat och kommun draga försorg om att skärgårdens bofasta befolkning har tillgång till övrig basservice samt i skärgårdsförhållanden nödig specialservice till skälig kostnad och på skäligt avstånd.

Såsom i 1 mom. avsedd basservice anses sedvanlig närservice i fråga om hälso- och socialvården, skol- och kulturvården, handel och telekommunikationer samt elenergi.

7 §

Statliga arbetsplatser

Staten bör i egenskap av arbetsgivare sträva efter att bevara statliga arbetsplatser i skärgården. Ämnar statligt ämbetsverk eller statlig inrättning minska antalet arbetsplatser i skärgårdskommun eller i skärgårdsdel av annan kommun, skall i saken först begäras skärgårdsdelegationens utlåtande.

8 §

Planering av områdenas disposition

I planer som avses i byggnadslagen (370/58) samt i motsvarande planer som rör skärgården och till denna hörande vattenområden bör särskilt de i 2 § stadgade målen beaktas

9 §

Skärgårdskommun

Statsrådet förklarar såsom skärgårdskommuner de kommuner i vilka skärgårdsförhållandena utgör ett väsentligt hinder för kommunens utveckling. Statsrådet kan av synnerliga skäl besluta, att stadgandena om skärgårdskommun tillämpas även på skärgårdsdel av annan kommun.

Då kommun förklaras såsom skärgårdskommun och område såsom kommuns skärgårdsdel, skall detta grunda sig på den bofasta befolkningens storlek i vederbörande skärgård och dess andel av kommunens befolkning samt på trafikförhållandena och svårigheterna i fråga om tillgången på basservice.

10 §

Skärgårdskommuns ekonomiska ställning

När stödåtgärder inriktas på ovan i 9 § avsedda kommuner, skall kommunens ekonomiska ställning beaktas såsom en omständighet som påverkar understödets storlek, om annorstädes inte annat är stadgat eller föreskrivet.

11 §

Handhavandet av skärgårdsfrågor i kommun

I ovan i 9 § avsedd kommun finns för skärgårdsfrågor ett organ som kan utgöras av en nämnd, en sektion av kommunstyrelsen eller en av kommunstyrelsen tillsatt kommission, beroende på den i skärgården bosatta befolkningens andel i kommunen samt övriga omständigheter. Utgör kommun i sin helhet skärgård eller har för kommuns skärgårdsdel ordnats sådan kommunalförvaltning som avses i kommunallagen (953/76), behöver något särskilt organ likväl inte tillsättas.

Skärgårdsnämnd har fem medlemmar. Av medlemmarna ävensom av suppleanterna skall minst tre vara stadigvarande bosatta i skärgården. På skärgårdsnämnd tillämpas i övrigt vad om kommunal nämnd är stadgat.

Majoriteten av medlemmarna i sektion eller kommission som handhar skärgårdsfrågor skall utgöras av personer som är stadigvarande bosatta i skärgården.

12 §

Miljövårdsbidrag

Inom ramen för statsförslaget kan åt ovan i 9 § avsedd kommun eller åt en i kommunallagen avsedd medlem av dylik kommun beviljas bidrag för åtgärder som gäller skydd av skärgårdens natur eller bevarande eller förbättrande av skärgårdens landskapsbild. Bidrag kan beviljas för åtgärder av nämnda slag också åt förening eller stiftelse som har till syfte att främja naturskyddet eller miljövården.

Bidraget beviljas av ministeriet för inrikesärendena på ansökan. På bidraget tillämpas bestämmelserna i statsrådets beslut om allmänna föreskrifter angående statsbidrag och -understöd (490/65).

13 §

Övriga stödåtgärder

Om övriga stödåtgärder, som behövs för att syftet med denna lag skall kunna nås, stadgas särskilt.

Nådendal den 26 juni 1981

Republikens President
URHO KEKKONEN

14 §

Skärgårdsdelegationen

För att bereda åtgärder som rör främjandet av skärgårdens utveckling samt för att följa åtgärdernas verkningar tillsätter statsrådet en skärgårdsdelegation i anslutning till statsrådets kansli.

Närmare stadganden om delegationen utfärdas genom förordning.

15 §

Bemyndigande att utfärda förordning

Närmare stadganden om verkställigheten av denna lag kan utfärdas genom förordning.

16 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 november 1981.

Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter kan vidtagas innan lagen träder i kraft.

Minister Eino Uusitalo

När arbetsmarknadsutskottet förra året behandlade vår motion hänvisade utskottets majoritet till den nya regionalpolitiska utredning som nu tillsatts. Vi menar att risken är stor att skärgårdarnas speciella, angelägna och brådskande problem förhalas eller kommer bort i denna med nödvändighet digra utredning. Vi anser därför att antingen kan en mindre grupp sättas till inom utredningens ram eller fristående från utredningen, som speciellt ägnar sig åt att ta fram ett samordnat skärgårdsprogram för att snabbt vända den negativa utvecklingen i den svenska skärgården.

Arbetsmarknadsutskottet ansåg vid behandlingen i föl av vår motion att "det finns ett behov av att behandla sektorssamordningen". Vidare ansåg utskottet att frågan om hur såväl offentliga som privata tjänster skall inrymmas inom regionalpolitiken "bör ses över". Vi motionärer delar helt uppfattningen i dessa båda uttalanden och anser det nödvändigt att den ovan önskade gruppen väger in dessa aspekter i sin snabbutredning för att få fram en samordnad skärgårdspolitik.

Hemställan

Med anledning av vad vi ovan anfört hemställer vi
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i
motionen anförts om åtgärder för att samordna skärgårdspolitik.

Stockholm den 14 januari 1988

Anna Wohlin-Andersson (c)

Agne Hansson (c)

Gunnar Björk (c)

Elving Andersson (c)

Larz Johansson (c)

Pär Granstedt (c)

Karl-Anders Petersson (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Görel Thurdin (c)